הערכת מצבם ותפקודם של סניפי הספריות האזוריות בישראל / קוצ'ן עמליה

תקציר:

במונח "ספרייה אזורית" טמון רעיון הגדול בהפעלת רשת של ספריות בכל רשות מקומית. רעיון זה מופעל בהרבה מאוד מדינות בעולם. בין המפותחות והמצליחות ביותר נמצאות ארצות הברית, דנמרק, אוסטרליה ואנגליה. ישראל הקימה רשת של ספריות אזוריות בעיקר על סמך הדגמים הדני והאנגלי.

מחקר בנושא הצורך בהקמת ספריות אזוריות בוצע בראשית שנות ה-60 ועל פי תוצאות ממצאיו הוקמו ספריות משותפות מתרומתה של "יד הנדיב": 1. ספרייה משותפת "לדורות" לוד-גזר-מודיעים-נחל שורק, 2. ספרייה משותפת "שקל" קרית-גת-שפיר-לכיש.

הרעיון של הקמת סניפים בכל יישוב קיבל תוקף לאור העובדה שספריות קטנות הוקמו בקיבוצים ובמושבים לאורך השנים. תמיכה לרעיון זה ניתן למצוא ב"נוהלי הספרייה האזורית": "יש לשאוף לצרף כסניפים את כל הספריות לספריה המרכזית האזורית" (נוהלי הספרייה האזורית, 1985, ע' 2).

אמנם הוקמו ספריות ביישובים הוותיקים (בטרם נולדה "הספרייה האזורית") כתוצאה מיוזמות אישיות וכצורך טבעי של ערכי האוכלוסייה דאז, אך שגשוגן של הספריות האזוריות מתרכז בשנות ה-70 וה-80 למאה העשרים עם הקמת סניפים במושבים והצטרפותם של הקיבוצים לרשת הספריות האזוריות.

בארץ טרם נחקר נושא תיפקודם ונחיצותם של הסניפים לאור השינויים הטכנולוגיים.

מטרת המחקר

מטרת המחקר היא לבחון את מיקומה של הספרייה היישובית ותיפקודה בתוך מערכת הספרייה האזורית בישראל, לאור השינויים החברתיים והטכנולוגיים בראשית המאה ה-21.

השערות המחקר

1. מצבם של הסניפים פחות טוב ממרכזי הספרייה האזורית מהבחינות הבאות:
   - א. גודל השטח
   - ב. היקף האוסף
   - ג. שעות הפתיחה
   - ד. הכנסת טכנולוגיות מתקדמות
2. האוכלוסייה ביישובים הקטנים מעדיפה לקבל שירותי ספרייה ביישוב ולא להרחיק לספרייה המרכזית לקבלת שירותי ספרייה.
3. קיימים הבדלים בתפקוד הסניפים הנובעים מאופן תמיכת הרשות המקומית בספרייה, או בקונספציה של הרשות המקומית בדבר מתן שירותים לאזרח.

כלי מחקר

הכלים ששימשו לצורך המחקר היו: א. ניתוח נתונים, שנאספו בסקרים רשמיים של המחלקה לספריות במשרד התרבות, המדע והספורט, וכן נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. ב. תצפיות בספריות. ג. שלושה סוגי שאלונים שנשלחו לקהלים שונים: שאלון שנשלח לכל מנהלי הספריות האזוריות בישראל, שאלון שנשלח ל-223 ספרנים ביישובים וסקר תושבים ביישובים. ד. ראיונות שנערכו עם אנשי המחלקה לספריות במשרד המדע, התרבות והספורט. ה. כן נערכו ראיונות עם ספרנים בתנועת המושבים ואישים נוספים שעסקו בתחום.

עיקרי הממצאים

- השימוש הנפוץ של סניף ספרייה ביישוב הוא במתן שירותי השאלה של ספרי קריאה.
- ספריות בסניפים משרתות בעיקר בני 20+.
- 62% מהנשאלים משתמשים בסניפים.
- 30% מבין אלה שלא משתמשים בספרייה היישובית עושים זאת בעיקר כי אינם קוראים כלל ספרים.
- נחיצות הסניף ביישוב מוערך על ידי התושבים בעיקר בערכים של נוחיות.
- תושבים המשתמשים בספרייה היישובית מביעים שביעות רצון משירותי הסניפים.
- 68% מהנשאלים מעדיפים ספריה קטנה בישוב על פני ספרייה מרכזית.
- 58% מהנשאלים מוכנים להרחיק עד לספרייה מרכזית למען ילדיהם.
- היקפי האוסף בסניפים קטנים בהרבה לעומת הספרייה המרכזית.
- רב האוסף שיש לספרייה היישובית להציע הוא חומר ספרי.
- רב הסניפים פתוחים בממוצע בין 3-8 שעות שבועיות.
- בסניפים חסרה טכנולוגיה לעומת מרכזי הספריות האזוריות.
- ברב הסניפים אין חיבור לאינטרנט ואין מאגרי מידע.
- לא נמצאו הבדלים מהותיים בתפקוד הסניפים הנובעים מאופן תמיכת הרשות המקומית בספריה, לבין התמיכה הממשלתית.
- בספריות היישוביות לא נמצאו הבדלים בפעולות העשרה על רקע מימון מקומי וממשלתי.
- ממוצע תקציב שנתי של ספרייה במושב הוא חצי מתקציב ספריית הקיבוץ.
- ממוצע היקף האוסף בספריות הקיבוצים גדול פי ארבע מהיקף האוסף בספריות המושבים.
- ספריות הקיבוצים פעילות יותר מאשר הספריות במושבים.
- רב הספרנים בסניפים אינם מקצועיים.
- רב הספרנים בספריות עובדים בהתנדבות.
- 60% ממנהלי הספריות האזוריות סבורים שלסניפים יש זכות קיום בכל יישוב ויישוב.

מסקנות

1. מצבם של סניפי הספריות פחות טוב ממרכזי הספריות מבחינת היקף האוסף, שעות הפתיחה ושימוש בטכנולוגיה.
2. הבדלים על רקע מקורות המימון אינם משנים את תפקוד הסניפים.
3. למרות הממצאים המראים שיש מקום לסניפי הספריות (בשל העובדה כי רבים משתמשים בשירותים אלו) – אין זה בטוח שהמודל הנהוג כיום יחזיק לאורך שנים.
4. מצבם של סניפי הספריות אינו טוב. על פי רוב, הספריות אינן מופעלות על ידיד ספרנים מקצועיים אלא על ידי מתנדבים שאינם בעלי הכשרה מקצועית. ברוב הספריות אין חיבור לאינטרנט, אין מאגרי מידע, אין חומר אור קולי או חומר לא ספרי וכן רק למחצית מהספריות שהשתתפו במגדם יש מיחשוב בספרייה.
5. נוחיות אינה סיבה מספקת כדי לקיים סניפים של ספרייה אזורית.
6. למרות שרוב מנהלי הספריות האזוריות סבורים שיש מקום לסניף בכל יישוב, אין ספק שחל שינוי בתפיסה בקרב חלק ממנהלי הספריות האזוריות באשר לנחיצותם של הסניפים בכל יישוב. הכיוונים המוצעים נעים בין הקמת ספריה אחת לכמה יישובים ועד לקיום של סניפים רק במקרים מיוחדים.

מס' מיון בספריה:
E027.4 קוצ.הע

מס' מערכת בספריה:
566863